

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ СО НАСЛОВ „НЕГА НА НОВОРОДЕНО ДЕТЕ” ОД ПРОФ. Д-Р ЕЛИЗАБЕТА ЗИСОВСКА И АС. Д-Р МАРИЈА ДИМИТРОВСКА, ФАКУЛТЕТ ЗА МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” ВО ШТИП

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачка дејност на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип, како и Одлуката бр. 2002-160/66 од 166. редовна седница на Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки, одржана на 31.8.2016 година, избрана е Рецензентска комисија во состав:

- редовен проф. д-р Милка Здравковска, Факултет за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“;
- редовен проф. д-р Ѓорѓи Зафировски, Факултет за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“;

за изготвување на извештај, рецензија на приложениот ракопис „НЕГА НА НОВОРОДЕНО ДЕТЕ” од проф. д-р Елизабета Зисовска и ас. д-р Марија Димитровска, наменет за студентите на прв циклус студии на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев” во Штип.

По прегледот на ракописот, Комисијата до Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот: ракописот „Нега на новородено дете” претставува прирачник за практична настава, наменет за студентите на прв циклус стручни студии од студиската програма Акушерки, за предметот Неонатологија со нега на новороденче, кој се слуша во шести семестар, со неделен фонд на часови 2+3+1 и носи 6 кредити. Приложениот ракопис е во согласност со наставната програма за наведениот предмет и ја опфаќа наставната материја за студиската програма за која е наменет.

Податоци за обемот ракописот: Ракописот има 123 страници, 87 слики, 9 табели и еден прилог. Напишан е во соодветен формат, фонт Arial 11 pt и обемот по содржина ги задоволува критериумите според бројот на часови и според одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов: Досега не е објавен ист или сличен ракопис за овој предмет, а овој ракопис наменет за практична настава е потполно во согласност со теоретскиот учебник за истиот предмет. Прирачникот заедно со учебникот за истиот предмет во целост ќе ги задоволат барањата на наставната материја, со што се задоволува потребата за објавување на поднесениот ракопис.

Краток опис на содржината: во прирачникот „Нега на новородено дете“ се обработени 25 поглавја со различен обем, со што е опфатена целата наставна програма.

Во првото поглавје со наслов *Улога и вештини на комуникација на акушерката* е опишан начинот на комуникација на акушерката со родителите на новороденото дете, земајќи предвид дека во неонатологијата е потребен посебен начин на комуникација со мајката која е во специфична емоционална нерамнотежа, работа со мајката за успешно прифаќање на новороденчето, помош во воспоставување на доење, но од друга страна, областа бара посебни вештини за соопштување на лоши вести. Ова поглавје е од огромно значење за пациентите, како за мајката така и за новороденчето.

Во второто поглавје *Првите два часа на новороденчето* се опишани практичните аспекти на прифаќање на новороденото дете во родилна сала, ризиците настанати во тек на родилниот период и, особено важно, улогата на акушерката во перипарталниот и интрапарталниот период. Ова поглавје има особена важност за акушерките, бидејќи некогаш пропустите во овој период оставаат последици за целиот живот.

Третото поглавје има наслов *Новороденче со родилни повреди*, укажувајќи на специфичните карактеристики на сите родилни повреди кои можат да се случат во тек на раѓањето. Раното нивно препознавање води до многу поголем успех во третманот, а акушерката најчесто е првата која ги забележува суптилните знаци на полесните повреди.

Во четвртото поглавје *Примарна реанимација на новородено дете* е оставен сосема доволен простор за опишување на сите реанимациони постапки, за кои секоја акушерка треба да има поминато и специјализирана практична обука на фантом. Задоцнетата или неправилно спроведената примарна реанимација можат да доведат до смрт или трајни несакани последици кај детето во тек на неговиот развој.

Редоследно, како што оди процесот по раѓањето, во шестото поглавје со наслов *Анатомија и изглед на здраво доносено новородено дете* се опишани главните карактеристики на здраво доносено новороденче и во принцип околу 80% од новородените деца ги имаат сличните анатомски карактеристики. Важно е да се напомене дека некои пропорции во телото се единствени за неонаталната возраст. Ова, исто така, е важно практично поглавје за работата на акушерките, затоа што познавањето на нормалната анатомија на новороденчето дава основа за препознавање на отстапувањата.

Седмото поглавје е посветено на *Педијатриски преглед*, кој се случува околу 6 часа по раѓањето за здраво новородено, а многу порано кај болните деца. Иако во поголемите родилишта овој преглед го прави педијатар, во помали родилишта или при вонболнички породувања прегледот го прави акушерката, која претходно ги има совладано сите обуки за детекција на отстапувања. Овој преглед е детално опишан, со цел да не се пропушти некој дел и да се преземе навремен третман. Грубиот ориентационен преглед го прави акушерката уште во родилната сала.

Во осмото поглавје со наслов *Проценка на гестациска старост* е даден накратко описот на морфолошките критериуми за груба проценка на гестациска старост, но не само на живо новородено дете, туку груба проценка треба да се направи и кај мртвородено дете, за да се класифицира дали е доносено или недоносено. Без навлегување во детали од педијатриски аспект, преку една илустративна табела и една слика, на акушерката ќе ѝ биде јасно како да ја спроведе грубата проценка.

Во осмото поглавје, насловено *Физиолошки промени во раниот неонатален период* накратко се опишани главните појави кои само во овој период се сметаат за нормални (како опаѓање на родилната тежина, меконијална столица, физиолошка жолтица, реакција на естрогени хормони од мајката, и слично), а во секоја друга возраст се патолошки. Овие познавања се од огромна важност за акушерката, за да не направи забуна и паника кај родителите кога ќе им соопштува за текот на неонаталниот период додека се во родилиште или ако работи како патронажна сестра да даде соодветни совети на семејството.

Во деветтото поглавје *Секојдневна нега на новороденото дете* се опишани сите рутински постапки кои треба да ги има совладано практично акушерката и се спроведуваат не само на неонатално одделение во родилиште, туку треба да се инсторира и мајката во домашни услови да ја продолжи рутинската нега на своето дете.

Десеттото поглавје има наслов *Исхрана на новородено дете* и на ова поглавје е посветено многу големо внимание, затоа што правилното совладување на доењето се случува во родилиште, почнувајќи со првиот контакт *кожа на кожа* кај мајката и првиот подој за кој е најдобро ако се одвие уште во родилната сала. Дадени се и повеќе слики за положби при доење, што ја олеснува обуката на акушерката, но и помага да се инсторира мајката за најповолна положба за доење.

Единаесеттото поглавје со наслов *Конгенитални аномалии* има најмногу илустрации со кои се дава јасна слика за акушерката како да ги препознае минор аномалиите, кои некогаш се суптилни, тешко се разликуваат од фамилијарните белези, а доколку ги има во поголем број треба да го алармираат и педијатарот за евентуално постоење и на мајор аномалија. На мајор аномалиите е посветено големо внимание и тие се оној дел од негата на новороденото кој создава најмногу тешкотии во соопштувањето на информациите на родителите.

Дванаесеттото поглавје носи наслов *Новородени деца со ризик* и ги обработува сите ризици според националната листа на ризик-фактори. За акушерката е многу важно да ги

препознава овие ризици, бидејќи голем дел од овој профил работат како паронажни сестри и треба да прават груба проценка на ризикот и да достават повратни информации до нивните пунктови, односно да го пополнуваат со информации Регистарот на ризични новородени кои треба да бидат следени до одреден период и зависно од нивниот психомоторен развој да бидат категоризирани како деца со уреден развој или имаат како секвела некаква пречка во развојот.

Во тринаесеттото поглавје *Предвременно родено дете (недоносено)* се опишани недоносените деца со карактеристиките кои акушерката треба да ги препознава, бидејќи предвременно родените деца и денеска се најризичната неонатална популација која бара не само третман назначен од педијатарот, туку и беспрекорна интензивна нега за преживување и за сведување на минимум на можните последици.

Во понатамошниот текст на овој Прирачник следува четринаесеттото поглавје со наслов *Родилна асфиксија* кое обработува друг ризик кај новородените деца, со цел да се даде јасна слика на акушерката како полесно да ги препознава не само ризиците од антенаталниот период, туку и во тек на раѓањето. Оваа состојба кај едно доносено дете може да остави тешки последици и затоа е потребно да се едуцира кадар кој работи во родилиштата и ќе се грижи за превенција на ризиците, но и спречување на последиците, имајќи предвид дека родилната асфиксија често е причина за церебрална парализа, тежок хендикеп за едно дете. Во оваа област улогата на акушерката е од огромно значење препознавајќи ги знаците на интраутерино и интрапартално хипоксично страдање на плодот.

Во петнаесеттото поглавје насловено *Инфекции кај новороденото дете* јасно и едноставно се опишани раните и суптилни знаци на неонатална инфекција, добиена од мајката или рано стекната во болничките одделенија. Ова е од голема важност имајќи ја предвид високата стапка на рани неонатални инфекции. Обработен е и проблемот со заштита на персоналот кога работи со новородени деца кои се особено подложни на инфекции.

Шеснаесеттото поглавје има наслов *Жолтица кај новородено дете* и обработува еден многу чест проблем во раната неонатална возраст. Иако во денешно време има одлични терапевтски методи, за почеток на терапија многу е важно раното препознавање на жолтицата која има тенденција да биде патолошка. Со раниот испис на новородени деца дома се зголемува улогата на акушерката која најчесто се грижи за новороденчињата во перинаталните одделенија, која најбрзо ја забележува прогресијата на жолтицата поминувајќи од физиолошка во патолошка. Презентиран е еден многу едноставен метод на грубо клиничко препознавање на степенот на жолтица (Крамерово правило) според кој се донесува планот на клиничка и лабораториска дијагноза за побрзо излекување. Овој метод е важен и при посетата на акушерката кај новородено дете во домашни услови за детекција на новороденчиња со доцен почеток на жолтица. Обработката на поглавјето за жолтица на новороденото дете е важна не само како ориентир за акушерка во родилна сала, туку и за акушерките кои се вработени во патронажната служба и кои бараат голема подготвеност за препознавање и давање на правилни совети на родителите во домашни услови.

Во седумнаесеттото поглавје со наслов *Баланс на течностите кај новородено дете* е обработен делот од негата на новородено за хидрација, знаејќи колку е таа важна во овој вулнербилен период. Течностите кај новороденчињата се најголем процент од нивниот телесен состав и затоа одредувањето на дневниот внес на течности е од животна значење. Обработени се и начините на давање на храна и течности, што спаѓа во делокругот на работа на акушерката.

Во осумнаесеттото поглавје *Хромозомопатии* се опфатени само две најчести хромозомски нарушувања кај новородените деца, со опис на карактеристиките, со цел нивно рано препознавање. Не е оптоварен ракописот со непотребни информации за профилот на студенти за кои е наменет, имајќи ја предвид комплексноста на овој проблем. Сосема доволно се опишани главните клинички карактеристики на новородените со овие хромозомски аномалии за да може да се препознаат синдромите.

Деветнаесеттото поглавје носи наслов *Процес на тагување*, вештина на емпатија треба да поседува секоја акушерка бидејќи во текот на работата ќе се среќава и со многу

непријатни моменти како, на пример, губиток на новороденче, како мртвородено или живородено па потоа починато. Акушерката мора да ги знае фазите на тагување за да може да ја разбере емотивната состојба на родителите и да се постави така што ќе биде нивна подпора во тие тешки моменти. Ова е вештина која се учи и мора да се знае.

Дваесеттото поглавје со наслов *Спремање на лекови во неонатологијата* е една од секојдневните практични вештини на акушерката која е грижи за новороденото дете, не само да ја подготви туку и да ја аплицира терапијата. Прикажани се основите на фармакотерапијата кај новороденчето во обем потребен и разбирлив за акушерката.

Во давесет и првото поглавје е опишан *Неонаталниот апстиненцијален синдром*, кој станува сè почест проблем во неонатолошката пракса и во голем број на случаи зависи од земените анамнестички податоци од родилката и раното препознавање на суптилните знаци. Акушерката доаѓа меѓу првите во контакт со родилка која е зависник од лекови и наркотици, и со нејзината умешност и познавање на раните знаци може да му помогне на педијатарот во навременото ординирање на средства за смирување на новороденчето од апстиненцијалниот синдром кој го развива откако ќе прекине дотока на овие наркотични средства преку папочната врвца.

Во дваесет и второто поглавје насловено *Справување со болката кај новородено дете* е обработен еден проблем на кој ретко се мисли во педијатриската пракса, а тоа е дека и новородените деца чувствуваат болка и таа треба да се намали во тек на процедурите кои се изведуваат кај нив, па и рутинските како вакцинација, земање на крв за скрининг или венепункција за крвни анализи. Овие процедури ги врши акушерката и таа треба да го проценува степенот на чувствување на болка кај новороденото дете, затоа што таква стратегија треба да примени. Овој дел има голема практична вредност во работата со новородени деца, а почна да се актуализира од неодамна, така што истражувањата кои се прават интензивно даваат добри докази за ефикасноста на предвидените терапевтски методи.

На крајот, ракописот завршува со еден прилог, а тоа е табела со алармантните знаци во неонатологијата, што дава практична можност на акушерката за груба проценка на страдање кај новороденото дете. Оваа табела е добра алатка и за работа на терен, заедно со националната листа на ризик-фактори, со цел рано препознавање на ризици и патолошки состојби. Алармантните знаци секогаш значат патологија и треба да бидат индикација за продолжување на болничкиот престој.

Внесена е и користената литература и може да се види дека има голем број на извори на податоци базирани на докази, ажурирани информации, кои секако дека ќе придонесат за профилирање на акушерките како значаен фактор во правилното згрижување на новороденото дете.

ЗАКЛУЧОК

Со деталното читање на ракописот со наслов „**НЕГА НА НОВОРОДЕНО ДЕТЕ**“ на авторките **проф. д-р Елизабета Зисовска и ас. д-р Марија Димитровска** се заклучи дека поседува високи квалитети во однос на следните карактеристики: лесно разбирлив, читлив, со внесени информации базирани на докази и современа литература, опишани практични вештини од секој аспект: мануелен, психолошки, комуникациски вештини и заедно со учебникот кој веќе постои дава теоретска надградба, овој ракопис кој е предвиден како прирачник за практична настава на стручните студии од студиската програма Акушерки ќе ги постигне своите цели, а тоа е да подготви наобразувана и практично квалификувана акушерка која ќе може да се справи со предизвиците во родилната сала и неонаталните одделенија. Ракописот ги задоволува критериумите за објавување и затоа Рецензентската комисија му предлага на Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки при Универзитетот „Гоце Делчев“ да го усвои овој ракопис за издавање како учебно помагало - прирачник за практична настава на студентите од стручните студии на студиската програма Акушерки.

РЕЦЕНЗЕНТИ

Проф. д-р Милка Здравковска, редовен професор, с.р.
Проф. д-р Ѓорѓи Зафировски, редовен професор, с.р.